

بررسی سطح تعهدات آزادسازی کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن [۱]

محمد راستی

عضو هیأت علمی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی
m.rasti@itsr.ir

تجاری، فراروی بخش خدمات ساختمان ایران و مهندسی مرتبط
با آن قرار خواهد داشت.

تجارت خدمات / خدمات ساختمان / سازمان جهانی تجارت /

WTO

چکیده

مقاله حاضر با توجه به این موضوع که ایران در فرآیند الحاق به سازمان جهانی تجارت (WTO) قرار دارد، به بررسی سطح تعهدات آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در کشورهای ملحق شده به WTO می‌پردازد. بدین منظور این مقاله علاوه بر بررسی وضعیت جدول تعهدات خاص بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در آن کشورها به شناسایی درجه تعهدات آزادسازی تجاری آنها در بخش مذکور می‌پردازد. با توجه به تجارب کشورهای مزبور این مهم استنباط می‌شود که سناریوهای کاملاً متفاوتی در قبول تعهدات آزادسازی

مقدمه

با توجه به آغاز فرآیند الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت (WTO) از طریق انجام مراحل پرسش و پاسخ پیرامون رژیم تجاری کشور و در آستانه تشکیل گروه کاری الحاق ایران، شناخت وسعت آزادسازی تجاری فراروی تمامی زیربخش‌های خدمات از جمله خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن و زیربخش‌های اصلی آن (به منظور آمادگی، بسترسازی و اتخاذ تدابیر لازم جهت توسعه رقابت‌پذیری بخش مذکور) ضروری است. خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن یکی از یازده بخش اصلی و مهم خدمات در چارچوب طبقه‌بندی WTO است و شامل پنج زیربخش (۱) فعالیت ساخت عمومی در مورد

خانه‌سازی (۲) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (۳) فعالیت نصب و سوار کردن (۴) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان و (۵) سایر می‌باشد.

از این رو هدف مقاله حاضر شناسایی تعهدات آزادسازی تجاری فراروی بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در ایران با توجه به تجربه کشورهای ملحق شده به WTO می‌باشد. برای این منظور پس از مروری بر شیوه‌های تجارت خدمات و محدودیت‌های مجاز دسترسی به بازار خدمات در چارچوب WTO وضعیت تعهدات بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در کشورهای ملحق شده به WTO بررسی می‌شود. در ادامه درجه تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای نامبرده در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن مورد شناسایی و بررسی مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. در پایان با توجه به تجارب کشورهای مذکور سناریوهای متفاوت تعهدات آزادسازی تجاری فراروی ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن شناسایی و ارائه می‌شود.

شایان ذکر است که منظور از کشورهای ملحق شده به WTO آن کشورهایی هستند که از سال ۱۹۹۵ به بعد و پس از تاسیس این سازمان در آن سال، به عضویت سازمان مزبور درآمده‌اند. در این مقاله از ۳۲ کشور ملحق شده به WTO، ۳۱ کشور که اطلاعات آن‌ها تا کنون قابل دسترسی بوده مورد بررسی قرار گرفته‌اند که عبارتند از: اکوادور، بلغارستان، مغولستان، پاناما، قرقیزستان، لتونی، استونی، اردن، گرجستان، آلبانی، عمان، کرواسی، لیتوانی، مولداوی، چین، تایوان، ارمنستان، مقدونیه، نپال، کامبوج، عربستان، ویتنام، تونگا، اکراین، کیپ‌ورد، روسیه، مونته‌نگرو، ساموآ، وانواتو، تاجیکستان و لائوس.

۱. مروری بر شیوه‌های تجارت خدمات و محدودیت‌های مجاز دسترسی به بازار خدمات در چارچوب WTO

تجارت خدمات در چهار شیوه مختلف عبور از مرزها [۲]، مصرف در خارج [۳]، حضور تجاری [۴] و جابجایی اشخاص حقیقی [۵] به شرح زیر وجود دارد:

عبور از مرز: در این شیوه هر دو عرضه‌کننده (صادرکننده) و مصرف‌کننده (واردکننده) در کشور خود باقی می‌مانند و تنها خدمات عرضه شده به وسیله عبور از مرز انتقال می‌یابد: مانند اعطاء خدمات مشاوره، خدمات بیمه و بانکی و خدمات کامپیوتری از طریق تلفن و اینترنت.

مصرف در خارج: در این روش مصرف‌کننده (واردکننده) با عبور از مرز به محل عرضه خدمات می‌رود و در کشور عرضه‌کننده (صادرکننده) به مصرف آن خدمت می‌پردازد: مانند رفتن به کشور دیگر جهت بازدید از آثار باستانی، تحصیل در مدارس و دانشگاه‌ها و مراجعه به مطب پزشکان و بیمارستان‌های آن کشور.

حضور تجاری: در این شیوه عرضه‌کننده (صادرکننده) خدمات با تاسیس نمایندگی در کشور مصرف‌کننده (واردکننده) خدمات، به عرضه و تولید خدمات می‌پردازد: مانند شعب نمایندگی بانک‌ها و شرکت‌های بیمه در کشور مصرف‌کننده خدمات.

جابجایی اشخاص حقیقی: در این شیوه عرضه‌کننده (صادرکننده) خدمات با عبور از مرز به کشور مصرف‌کننده (واردکننده) خدمات می‌رود و به تولید و عرضه خدمات می‌پردازد: مانند حضور پزشکان و مهندسان خارجی در کشور مصرف‌کننده خدمات.

گفتنی است که در تجارت خدمات تعرفه وجود ندارد و برخلاف تجارت کالایی که تعرفه مهمترین محدودیت مجاز دسترسی به بازار کالا می‌باشد، محدودیت‌های مجاز تجارت خدمات به صورت شش شیوه زیر است:

الف) تعداد عرضه‌کنندگان (تولیدکنندگان) خدمات.

ب) ارزش مبادلات یا دارایی‌های خدمات.

ج) تعداد عملیات یا مقدار تولیدات خدمات.

د) تعداد اشخاص حقیقی خارجی شاغل.

ه) نحوه حقوقی تاسیس یا سرمایه‌گذاری مشترک.

و) سهم مشارکت خارجی.

در شیوه‌های دوم و سوم عرضه خدمات متعهد به آزادسازی تجاری شده‌اند. این در حالی است که تنها ۱۵ کشور که معادل ۴۸ درصد این کشورها هستند، در شیوه اول عرضه خدمات متعهد به آزادسازی تجاری شده‌اند. به علاوه تمامی کشورهای مذکور در شیوه چهارم عرضه خدمات (حضور اشخاص حقیقی) هیچ گونه تعهد آزادسازی تجاری به استثنای موارد ذکر شده در جدول افقی را متقبل نشده‌اند.

بنابراین در میان چهار شیوه خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، بالاترین میزان آزادسازی تجاری از نظر تعداد کشورهای متعهد به آزادسازی تجاری به شیوه دوم و سوم خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن (با متعهد شدن تمامی ۳۱ کشور نامبرده) و پس از آن به شیوه اول (با ۱۵ کشور) تعلق دارد.

۲. مروری بر وضعیت تعهدات آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در کشورهای ملحق شده به WTO

در این قسمت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در زمینه آزادسازی بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. مطابق با جدول (۱) تمامی ۳۱ کشور ملحق شده مورد بررسی متعهد به آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن شده‌اند. همچنین تمامی آن‌ها

جدول ۱- وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

نام کشورها	سهم در کشورهای ملحق شده (درصد)	تعداد	
تمامی ۳۱ کشور مزبور	۱۰۰	۳۱	کشورهای متعهد شده در آزادسازی تجاری
اکوادور، قرقیزستان، استونی، گرجستان، آلبانی، عمان، مولداوی، نپال، کامبوج، عربستان، تونگا، اوکراین، روسیه، ساموا، تاجیکستان	۴۸	۱۵	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه اول
تمامی ۳۱ کشور مزبور	۱۰۰	۳۱	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه دوم
تمامی ۳۱ کشور مزبور	۱۰۰	۳۱	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه سوم
-	.	.	کشورهای متعهد در آزادسازی تجاری در شیوه چهارم
-	.	.	کشورهای متعهد نشده در آزادسازی تجاری

منبع: یافته‌های مقاله از بررسی اطلاعات جدول تعهدات آزادسازی تجارت خدمات کشورها که در وب سایت WTO موجود است.

مهندسی مرتبط با آن تعهد آزادسازی تجاری سپرده‌اند، یکسان نبوده و از تنوع فراوانی برخوردار است. بنابراین در قسمت آتی برای مقایسه بهتر به شناسایی کمی میزان درجه تعهدات آزادسازی آنها در کل بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن و به تفکیک چهار شیوه متفاوت عرضه خدمات پرداخته می‌شود.

جدول (۲) وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن را در چهار شیوه مختلف عرضه خدمات در دو شکل دسترسی به بازار و رفتار ملی نشان می‌دهد. با مروری بر جدول مذکور این مهم مشخص می‌شود که میزان تعهدات آزادسازی تجاری در آن گروه از کشورهای ملحق شده به WTO که در بخش خدمات ساختمان و

جدول ۲- جدول تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۱	اکوادور (۱۹۹۶)	ه) سایر: فعالیت تهیه سایت برای معدن	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲	بلغارستان (۱۹۹۶)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده ۳- اشخاص حقوقی خارجی تنها در صورت مشارکت یا پیمانکاری با عرضه کنندگان خدمات داخلی در پروژه‌های مهم ملی یا منطقه‌ای امکان فعالیت دارند. این امر پروژه‌هایی را که توسط عرضه کنندگان خدمات خارجی در مناقصه‌های بین‌المللی برنده شده‌اند، شامل نمی‌شود. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
		د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۳	مغولستان (۱۹۹۷)	ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۴	پاناما (۱۹۹۷)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
		(ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان	۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۵	قرقیزستان (۱۹۹۸)	(الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۶	لتونی (۱۹۹۹)	(الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۷	استونی (۱۹۹۹)	(الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت، به استثناء این امر که حداقل یک شخص مسئول (مدیر یا مشاور پروژه) در استونی اقامت داشته باشد. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۸	اردن (۲۰۰۰)	(الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر: به استثناء فعالیت تهیه سایت برای معدن	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۹	گرجستان (۲۰۰۰)	(الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم تعهد به استثناء خدمات مشاوره ای ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد به استثناء خدمات مشاوره ای ۲- عدم محدودیت ۳- کارکنان گرجی نباید کمتر از ۵۰ درصد کل کارکنان باشند. عدم محدودیت به استثناء آن شرکت های سهامی مشترک که در زمان الحاق، حداقل یک سوم اعضای هیات

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
				مدیره آنها ملیت و اقامت گرچی دارند. پس از اول ژانویه ۲۰۰۴ عدم محدودیت محدودیت‌های فوق برای شرکت‌های هلدینگ قابل اعمال نیست. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۰	آلبانی (۲۰۰۰)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم محدودیت
۱۱	عمان (۲۰۰۰)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۲	کرواسی (۲۰۰۰)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده و تشخیص صلاحیت‌های فنی و حرفه‌ای مدیر سایت باید مبتنی بر مقررات کرواسی باشد.	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۳	لیتوانی (۲۰۰۱)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۴	مولداوی (۲۰۰۱)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم محدودیت

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
		ه) سایر		
۱۵	چین (۲۰۰۱)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- تنها در صورت سرمایه‌گذاری مشترک و با حداکثر مالکیت خارجی مجاز است. سه سال پس از الحاق چین، شرکت‌های به‌طور کامل خارجی مجوز فعالیت خواهند داشت. این شرکت‌ها تنها متعهد به فعالیت در چهار نوع پروژه‌های ساختمانی ذیل می‌باشند: الف) پروژه‌های ساختمانی به‌طور کامل تامین مالی شده توسط سرمایه‌گذاران خارجی ب) پروژه‌های ساختمانی تامین مالی شده توسط وام‌های موسسات مالی بین‌المللی سرمایه‌گذاران خارجی ج) پروژه‌های ساختمانی مشترک میان چینی‌ها و خارجی‌ها که میزان سرمایه‌گذاری خارجی آنها برابر یا بیشتر از ۵۰ درصد است و پروژه‌های ساختمانی مشترک میان چینی‌ها و خارجی‌ها که میزان سرمایه‌گذاری خارجی آنها کمتر از ۵۰ درصد است ولی از نظر فنی قابلیت اجرای آنها توسط شرکت‌های ساختمانی چینی به تنهایی مشکل است. د) پروژه‌های ساختمانی سرمایه‌گذاری شده توسط چینی‌ها که قابلیت اجرای آنها توسط شرکت‌های ساختمانی چینی به تنهایی مشکل است، می‌تواند با موافقت استانداردی به صورت مشترک میان شرکت‌های ساختمان چینی و خارجی اجرا شود. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء موارد ذیل: الف) الزامات سرمایه‌گذاری موجود برای شرکت‌های ساختمانی سرمایه‌گذاری مشترک با شرکت‌های داخلی اندکی متفاوت است. ب) شرکت‌های ساختمانی سرمایه‌گذاری مشترک ملزم به فعالیت در پروژه‌های ساختمانی سرمایه‌گذاری شده توسط خارجی‌ها هستند. عدم محدودیت پس از سه سال از الحاق چین ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۶	تایوان (۲۰۰۲)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۷	ارمنستان (۲۰۰۳)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۱۸	مقدونیه (۲۰۰۳)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
		ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر		بخش افقی ذکر شده
۱۹	نیپال (۲۰۰۴)	ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء این امر که مشارکت با نیپال صورت پذیرد و حداکثر سرمایه خارجی برابر ۵۱ درصد باشد. پنج سال پس از الحاق، میزان سرمایه خارجی می‌تواند تا ۸۰ درصد افزایش یابد. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
		ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء این امر که مشارکت با نیپال صورت پذیرد و حداکثر سرمایه خارجی برابر ۵۱ درصد باشد. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۰	کامبوج (۲۰۰۴)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۱	عربستان (۲۰۰۵)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد به استثناء خدمات مشاوره‌ای ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد به استثناء خدمات مشاوره‌ای ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۲	ویتنام (۲۰۰۷)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء موارد ذیل: تا دو سال پس از الحاق تمامی شرکت‌هایی که خارجی‌ها در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند تنها می‌توانند به شرکت‌هایی که خارجی‌ها در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند و پروژه‌هایی که توسط خارجی‌ها تأمین مالی شده است، عرضه خدمات داشته باشند. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده WTO باشد. پس از سه سال از زمان الحاق ایجاد شعبه مجاز است. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم تعهد ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۲۳	تونگا (۲۰۰۷)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۴	اوکراین (۲۰۰۸)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۵	کیپ ورد (۲۰۰۸)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۶	روسیه (۲۰۱۲)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء مورد ذیل: عدم تعهد در موضوع یارانه‌ها و سایر انواع حمایت‌های دولتی در خصوص خدمات ساخت و مهندسی عمران برای ساختمان‌ها و انواع موارد مربوط به هویت ملی و یا میراث فرهنگی که به شکل رسمی ثبت شده است. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۷	مونتنگرو (۲۰۱۲)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۸	ساموآ (۲۰۱۲)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد	۱- عدم محدودیت	۱- عدم محدودیت

ردیف	نام کشور (سال عضویت)	زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
		خانه‌سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران	۲- عدم محدودیت ۳- الزام مشارکت با ساموا ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۲۹	وانواتو (۲۰۱۲)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۳۰	تاجیکستان (۲۰۱۳)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثناء مورد ذیل: - حضور تجاری تنها در شکل اشخاص حقوقی تبعه جمهوری تاجیکستان مجاز است. - پس از سپری شدن ۵ سال از زمان الحاق عدم محدودیت به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم محدودیت ۲- عدم محدودیت ۳- سهم نیروی کار شهروندان تاجیکستان و شاغل در پروژه‌های ساخت (کارگران به استثناء مدیران و متخصصانی که در بخش افقی ذکر شده) نمی‌تواند کمتر از ۸۰ درصد باشد. ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده
۳۱	لائوس (۲۰۱۳)	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی (ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران (ج) فعالیت نصب و سوار کردن (د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان (ه) سایر	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- مشارکت سهام خارجی تا سقف ۷۰ درصد محدود شده ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت ۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده

منبع: جدول تعهدات آزادسازی تجارت خدمات کشورها که از وب سایت WTO و به شماره اسناد ذیل مستخرج و ترجمه شده است:

GATS/SC/98,122,123,124,125,126,127,128,129,130,131,132,133,134,135,136,137,138,139,140,141,142,143,144,145,146,147,148,149,150,151

پرداخته می‌شود. بدین منظور در صورت عدم محدودیت کامل در دسترسی به بازار در هر شیوه تجارت خدمات، درجه آزادسازی برابر با ۱۰۰ درصد، در صورت عدم تعهد کامل درجه آزادسازی برابر با صفر درصد و در حالت‌های بینابین نیز عددی متناسب با سطح تعهدات آزادسازی در نظر گرفته می‌شود. همچنین درجه آزادسازی تجاری کل نیز از میانگین وزنی چهار شیوه محاسبه می‌شود. وزن‌های اعمالی براساس وزن تجارت هر شیوه در کل تجارت خدمات به شکل ذیل در نظر گرفته می‌شود:

۳. شناسایی درجه تعهدات آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در کشورهای ملحق شده به WTO

با مشخص شدن تفاوت در میزان تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای متعهد به آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در قسمت قبل، در این قسمت برای مقایسه بهتر به شناسایی کمی میزان درجه تعهدات آزادسازی آنها در کل بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

شیوه اول برابر ۱۰ درصد، شیوه دوم برابر ۱۰ درصد، شیوه سوم ۸۰ درصد و شیوه چهارم صفر درصد.

در واقع از آنجا که حجم تجارت خدمات جهانی در شیوه چهارم در حدود یک درصد مجموع است و وضعیت این شیوه از تجارت خدمات خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در تمامی کشورهایی که متعهد به آزادسازی شده‌اند، "عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده" است، وزن مذکور برابر صفر برای شیوه چهارم در نظر گرفته شده است.

جدول (۳) درجه تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای ملحق شده به WTO در کل بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن و در حالت میانگین چهار شیوه متفاوت عرضه خدمات نشان می‌دهد. ترتیب کشورها در این جدول بر مبنای بالاترین درجه آزادسازی تجاری کل بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن تنظیم شده است. براین اساس در میان ۳۱ کشور مزبور هفت کشور با ۱۰۰ درصد از بالاترین سطح تعهدات آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

برخوردار بوده‌اند. در واقع با توجه به این جدول و جدول پیشین این کشورها متعهد به آزادسازی در سه شیوه اول تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن شده و تنها در شیوه چهارم تجارت خدمات مشمول عدم تعهد در آزادسازی تجاری شده‌اند. سایر کشورها نیز با برخورداری از درجه آزادسازی تجارت خدمات بین ۵ تا ۹۵ درصد، حالت بینابین متنوعی میان عدم محدودیت نسبتاً کامل (به استثنای شیوه چهارم) یعنی ۱۰۰ درصد و عدم تعهد کامل یعنی صفر درصد داشته‌اند.

در انتهای این جدول میانگین درجه آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در ۳۱ کشور ملحق شده به WTO آورده شده که در کل بخش تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، میانگین مذکور برابر ۷۷٫۶ درصد است که دلالت بر درجه آزادسازی تجاری بالای این بخش در کشورهای مذکور دارد. به طوری که ۲۳ درصد کشورها از ۱۰۰ درصد، ۶۱ درصد آنها از حداقل ۹۰ درصد و ۷۷ درصد آنها از حداقل ۷۲ درصد درجه آزادسازی تجاری برخوردار بوده‌اند.

جدول ۳- درجه تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای منتخب ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن (در حالت میانگین چهار شیوه عرضه خدمات)

ردیف	نام کشور	درجه آزادسازی (درصد)
۷-۱	قرقیزستان، استونی، آلبانی، عمان، مولدوی، تونگا، اوکراین	۱۰۰
۱۰-۸	گرجستان، عربستان، روسیه	۹۵
۱۹-۱۱	لتونی، کرواسی، لیتوانی، تایوان، مقدونیه، کامبوج، کیپ‌ورد، مونتنگرو، تاجیکستان	۹۰
۲۰	ویتنام	۸۲
۲۲-۲۱	اردن و لاوس	۷۶
۲۴-۲۳	پاناما، ارمنستان	۷۲
۲۵	چین	۵۰
۲۶	بلغارستان	۴۵
۲۸-۲۷	مغولستان، وانواتو	۳۶
۲۹	ساموا	۳۲
۳۰	نپال	۲۸
۳۱	اکوادور	۵
-	میانگین کل ۳۱ کشور	۷۷٫۶

منبع: یافته‌های مقاله

۴. شناسایی طبقه‌های متفاوت تعهدات آزادسازی تجاری کشورهای ملحق شده به WTO در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

با توجه به تجارب کشورهای، طبقه‌های متفاوت ذیل در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن وجود دارد:

(الف) طبقه اول عدم تعهد آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، که با توجه به تجربه کشورهای ملحق شده امکان این امر بسیار دشوار به نظر می‌رسد.

(ب) طبقه دوم و در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی حداقلی خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، سطح تعهد آزادسازی حداقلی (کمتر از ۵۰ درصد): مشابه کشورهای اکوادور (۵ درصد)، نیپال (۲۸ درصد)، ساموا (۳۲ درصد)، مغولستان و وانواتو (۳۶ درصد) و بلغارستان (۴۵ درصد).

(ج) طبقه سوم و در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی میانی خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، سطح تعهد آزادسازی ۵۰ درصدی: مشابه کشور چین.

(د) طبقه چهارم و در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی حداکثری خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، سطح تعهد آزادسازی حداکثری (بیشتر از ۵۰ درصد): مشابه کشورهای پاناما و ارمنستان (۷۲ درصد)، اردن و لائوس (۷۶ درصد) و ویتنام (۸۲ درصد).

(ه) طبقه پنجم و در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی نسبتاً کامل خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، سطح تعهد آزادسازی بسیار بالا (۹۰ درصد به بالا): مشابه کشورهای روسیه، عربستان و گرجستان (۹۵ درصد) و ۹ کشور با ۹۰ درصد.

(و) طبقه ششم و در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی کامل بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، سطح تعهد آزادسازی کامل (۱۰۰ درصد): مشابه اوکراین و ۶ کشور دیگر.

۵. مروری بر وضعیت موجود آزادسازی تجاری فراروی ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

در این قسمت از مقاله به مروری بر وضعیت موجود آزادسازی تجارت خدمات ایران در زمینه ساختمان و مهندسی مرتبط با آن پرداخته می‌شود. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته، وضعیت موجود آزادسازی تجارت خدمات ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در چارچوب تعهدات افقی (که ناظر بر تمامی زیربخش‌های خدمات است) می‌باشد. وضعیت موجود مذکور به شکل جدول (۴) حاصل می‌شود که این جدول از جداول محدودیت‌های افقی که قبلاً تهیه شده، الهام گرفته شده است (کمالی اردکانی ۱۳۸۷ و راستی ۱۳۹۰).

جدول ۴- تعهدات تجارت خدمات ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن: براساس وضعیت موجود

شیوه‌های عرضه خدمات: ۱- عبور از مرز ۲- مصرف در خارج ۳- حضور تجاری ۴- حضور اشخاص حقیقی	
رفتار ملی	دسترسی به بازار
۱- عدم محدودیت	۱- عدم محدودیت
۲- عدم محدودیت	۲- عدم محدودیت
۳- محدودیت‌های زیر وجود دارد:	۳- محدودیت‌های زیر وجود دارد:
- ارجاع کارهای خدمات مهندسی مشاور و پیمانکاری ساختمانی، تأسیساتی، تجهیزاتی و خدماتی از طرف سازمان‌ها و شرکتهای دولتی یا وابسته به دولت، بانک‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی به پیشنهاددهندگان (در مناقصه) مجاز است که در	- سهم ارزش خدمات حاصل از سرمایه‌گذاری خارجی نسبت به ارزش خدمات عرضه شده در بازار داخلی در زمان صدور مجوز، در هر بخش اقتصادی از بیست و پنج درصد (۲۵٪) و در هر رشته، از سی و پنج درصد (۳۵٪) بیشتر نباشد. (سرمایه‌گذاری خارجی جهت خدمات برای صدور به خارج از کشور به جز نفت خام از این نسبت‌ها معاف است.) [۶]
	- ارجاع کارهای خدمات مهندسی مشاور و پیمانکاری ساختمانی، تأسیساتی، تجهیزاتی و

شیوه‌های عرضه خدمات: ۱- عبور از مرز ۲- مصرف در خارج ۳- حضور تجاری ۴- حضور اشخاص حقیقی	
دسترس‌ی به بازار	رفتار ملی
<p>خدماتی از طرف کلیه سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی یا وابسته به دولت، بانک‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی صرفاً به مؤسسات و شرکت‌های داخلی مجاز است و در صورت عدم امکان با پیشنهاد دستگاه اجرایی و تصویب شورای اقتصاد از طریق مشارکت شرکت‌های ایرانی - خارجی مجاز خواهد بود مشروط به اینکه حداقل سهم طرف ایرانی ۵۱ درصد باشد. [۷]</p> <p>- طرف قرارداد موظف است کلیه لوازم و تجهیزات و خدماتی را که در داخل کشور تولید و ارائه می‌شود یا قابلیت تولید و ارائه دارد مورد استفاده قرار دهد. در هر حال حداقل پنجاه و یک درصد (۵۱٪) از ارزش کار بایستی در داخل انجام پذیرد و کارفرما مکلف است بر این امر نظارت نماید. [۸]</p> <p>- برای ارجاع کار به پیشنهاد دهندگانی که کمتر از ۵۱ درصد ارزش کار آنها محتوای داخلی دارد مجوز شورای اقتصاد الزامی است. [۹]</p> <p>- ارجاع کارهای مختلف پروژه‌ها به صورت منفرد یا توأمان چند فعالیت، صرفاً به شرکت‌ها و مؤسسات ایرانی مجاز است. [۱۰]</p> <p>- در آگهی مناقصات یا استعلام، صراحتاً و شفاف خواسته شود که شرکت‌ها و مؤسسات ایرانی می‌توانند به صورت منفرد و یا به صورت مشارکت مدنی با شرکت‌های خارجی برای شرکت در مناقصه اعلام آگهی نمایند، مشروط بر آنکه سهم شرکت یا موسسه ایرانی در مشارکت کمتر از ۵۱ درصد نباشد. [۱۱]</p> <p>- خرید لیسانس و واگذاری مهندسی پایه به صاحب لیسانس منتخب، در صورتی که از طریق شرکت‌ها و مؤسسات ایرانی میسر نباشد، با رعایت ماده ۱۰۷ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ مجلس شورای اسلامی و با تأیید بالاترین مقام وزارتخانه یا دستگاه اجرایی، از شرکت‌های خارجی مجاز است. [۱۲]</p> <p>- ثبت شعب و نمایندگی خارجی (به غیر از ۶ مورد خدمات بعد از فروش، عملیات اجرایی قراردادهای، بررسی و زمینه‌سازی برای سرمایه‌گذاری، همکاری با شرکت‌های فنی و مهندسی ایرانی برای کار در کشور ثالث، افزایش صادرات غیر نفتی و ارائه خدمات فنی و مهندسی و انتقال دانش فنی و فناوری) منوط به صدور مجوز سازمان مرتبط داخلی است. [۱۳]</p> <p>۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده</p>	<p>پیشنهاد خود، انجام ۵۱ درصد کار را با استفاده از کلیه لوازم و تجهیزات و خدماتی که در ایران تولید می‌شود و یا قابلیت تولید، ارائه و انجام دارد، پیشنهاد نموده باشند. [۱۴]</p> <p>- در مناقصات بین‌المللی مناقصه‌گران داخلی نسبت به مناقصه‌گران خارجی ترجیح دارند. [۱۵]</p> <p>- مناقصاتی که در آنها رعایت این قاعده به مصلحت نباشد، باید از سوی شورای اقتصاد تأیید شود. [۱۶]</p> <p>- تملک زمین به نام سرمایه‌گذار خارجی در چارچوب قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری ممنوع است. [۱۷]</p> <p>- به رغم این ممنوعیت در مواردی که انجام سرمایه‌گذاری خارجی منجر به تشکیل شرکت ایرانی گردد، تملک زمین به نام شرکت متناسب با طرح سرمایه‌گذاری به تشخیص سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران مجاز می‌باشد. [۱۸]</p> <p>- واگذاری تمام یا بخشی از سرمایه خارجی به سرمایه‌گذار داخلی و یا با موافقت هیات و تأیید وزیر امور اقتصادی و دارایی به سرمایه‌گذار خارجی دیگر مجاز می‌باشد. [۱۹]</p> <p>- سرمایه‌گذار خارجی موظف است هرگونه تغییر در نام، شکل حقوقی، تابعیت و تغییرات بیش از سی درصد (۳۰٪) در مالکیت خود را به اطلاع هیات برساند. [۲۰]</p> <p>۴- عدم تعهد به استثناء مواردی که در بخش افقی ذکر شده</p>

منبع: یافته‌های مقاله

رویکرد مثبت و تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، و از آنجا که وضعیت موجود آزادسازی تجارت خدمات ایران در بخش ساختمان و مهندسی مرتبط با آن در سطح حداقلی (۳۶ درصد) است، سطح تعهدات آزادسازی تجاری در سطح نیمی از وضعیت فعلی (۱۸ درصد) پیشنهاد می‌شود که در صورت تأکید مذاکرات بر آزادسازی بیشتر امکان تثبیت آن در سطح ۳۶ درصد میسر باشد.

۶. ارائه پیشنویس جدول تعهدات آزادسازی تجاری ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن

با توجه به مطالب پیش گفته، در صورت پذیرش رویکرد منفی به آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، عدم قبول تعهد برای ایران توصیه می‌شود. در صورت اتخاذ

بنابراین بر اساس وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده و نیمی از وضعیت تعهدات موجود ایران، جدول (۵) به عنوان جدول تعهدات خاص پیشنهادی ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن پیشنهاد می‌شود.

جدول ۵- جدول تعهدات خاص پیشنهادی ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن: بر اساس وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده و وضعیت موجود ایران

زیربخش	دسترسی به بازار	رفتار ملی
۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثنای مواردی که در بخش افقی ذکر شده (جدول ۴) و موارد ذیل: - مشارکت با ایران صورت پذیرد و حداکثر سرمایه خارجی برابر ۴۹ درصد باشد. - تا پنج سال پس از الحاق تمامی شرکت‌هایی که خارجی‌ها در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند تنها می‌توانند به شرکت‌هایی که خارجی‌ها در آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند و پروژه‌هایی که توسط خارجی‌ها تامین مالی شده است، عرضه خدمات داشته باشند. - اشخاص حقوقی خارجی تنها در صورت مشارکت یا پیمانکاری با عرضه‌کنندگان خدمات داخلی در پروژه‌های مهم ملی یا منطقه‌ای امکان فعالیت دارند. این امر پروژه‌هایی را که توسط عرضه‌کنندگان خدمات خارجی در مناقصه‌های بین‌المللی برنده شده‌اند، شامل نمی‌شود. - این شرکت‌ها تنها متعهد به فعالیت در چهار نوع پروژه‌های ساختمانی ذیل می‌باشند: الف) پروژه‌های ساختمانی به‌طور کامل تامین مالی شده توسط سرمایه‌گذاران خارجی ب) پروژه‌های ساختمانی تامین مالی شده توسط وام‌های موسسات مالی بین‌المللی سرمایه‌گذاران خارجی ج) پروژه‌های ساختمانی مشترک میان ایرانی‌ها و خارجی‌ها که میزان سرمایه‌گذاری خارجی آنها برابر یا بیشتر از ۵۰ درصد است و پروژه‌های ساختمانی مشترک میان ایرانی‌ها و خارجی‌ها که میزان سرمایه‌گذاری خارجی آنها کمتر از ۵۰ درصد است ولی از نظر فنی قابلیت اجرای آنها توسط شرکت‌های ساختمانی ایرانی به تنهایی مشکل است. د) پروژه‌های ساختمانی سرمایه‌گذاری شده توسط ایرانی‌ها که قابلیت اجرای آنها توسط شرکت‌های ساختمانی ایرانی به تنهایی مشکل است، می‌تواند با موافقت استانداری به صورت مشترک میان شرکت‌های ساختمانی ایرانی و خارجی اجرا شود. - استانداردها و شرایط ذیل ضروری است: هدف اصلی حضور اشخاص حقوقی خارجی فعالیت در خدمات مربوطه (ساختمانی): تجربه در زمینه ساختمان؛ پروژه‌های انجام داده در دو سال آخر؛ قابلیت‌های فنی کارکنان؛ ارتباط با یک بانک خارجی درجه اول. عرضه خدمات نیز باید توسط کارکنانی صورت پذیرد که شرایط مذکور در قسمت ۴ (حضور اشخاص حقیقی) را داشته باشند ۴- عدم تعهد به استثنای مواردی که در بخش افقی ذکر شده و موارد ذیل: دسترسی به بازار توسط اشخاص حقیقی به شرط تأیید صلاحیت فنی آنها توسط انجمن‌ها و نهادهای حرفه‌ای و معتبر ایران و بررسی سه شرط مدرک صلاحیت فنی از ایران، تجربه در زمینه ساختمان و پروژه‌های انجام داده در دو سال آخر امکان‌پذیر است.	۱- عدم تعهد ۲- عدم محدودیت ۳- عدم محدودیت به استثنای مواردی که در بخش افقی ذکر شده (مذکور در جدول) و موارد ذیل: - رییس شعبه در ایران اقامت داشته باشد. - حداقل یک شخص مسئول (مدیر یا مشاور پروژه) در ایران اقامت داشته باشد. - کارکنان ایرانی نباید کمتر از ۸۰ درصد کل کارکنان باشند. ۴- عدم تعهد به استثنای مواردی که در بخش افقی ذکر شده و همچنین تشخیص صلاحیت‌های فنی و حرفه‌ای مدیر سایت باید مبتنی بر مقررات ایران باشد.	الف) فعالیت ساخت عمومی در مورد خانه‌سازی ب) فعالیت ساخت عمومی در مورد مهندسی عمران ج) فعالیت نصب و سوار کردن د) فعالیت تکمیل و پایان ساختمان ه) سایر

منبع: یافته‌های مقاله

جدول ۶- وضعیت درجه آزادسازی تجاری ایران در بخش خدمات ساختمان متناظر با جدول (۵)

شبهه عرضه	درجه آزادسازی تجاری (درصد)
میانگین وزنی ۴ شبهه	۱۸
۱	۰
۲	۱۰۰
۳	۱۰
۴	۰

منبع: یافته‌های مقاله

ساختمان و مهندسی مرتبط با آن و به عبارت دیگر عدم قبول تعهد آزادسازی تجاری در این بخش برای کشور ما بسیار دشوار خواهد بود. با این وجود، با مروری بر جدول تعهدات کشورهای مزبور ملاحظه می‌شود که میزان پذیرش تعهدات آزادسازی تجاری در برخی از این کشورها به شکل کامل و صد درصدی نبوده و برخی از آنها متعهد به آزادسازی‌های محدود شده‌اند. از این رو در صورت تأکید فرآیند مذاکرات بر آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، بایستی در فرآیند الحاق سعی بر این مهم باشد تا بنا به اهمیت و ملاحظات بخش مزبور، سطح تعهدات آزادسازی حداقلی (کمتر از ۵۰ درصد) صورت پذیرد که در این مقاله با توجه به وضعیت تعهدات کشورهای ملحق شده و همچنین وضعیت فعلی آزادسازی تجاری ایران در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن، پیش‌نویس جدول تعهدات ایران در بخش نامبرده پیشنهاد شده است.

پی‌نوشت

۱. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۴.
2. Cross- border.
3. Consumption Abroad.
4. Commercial Presence.
5. Movement of Natural Persons.
۶. قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و اجرای تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵.
۷. منبع پیشین.

شایان ذکر است که میانگین وزنی درجه آزادسازی تجاری ذکر شده در جدول ۶، براساس همان وزن‌های لحاظ شده در محاسبه میانگین درجه آزادسازی تجاری کشورهای ملحق شده و ایران و بر اساس وزن تجارت هر شبهه در کل تجارت خدمات و به شکل ذیل در نظر گرفته شده است:

شبهه اول برابر ۱۰ درصد، شبهه دوم برابر ۱۰ درصد، شبهه سوم ۸۰ درصد و شبهه چهارم صفر درصد.

جمع‌بندی و ملاحظات

در این مقاله تعهدات کشورهای ملحق شده به WTO در زمینه آزادسازی بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس یافته‌های این مقاله مشخص گردید که تمامی کشورهایی که از اعضای ملحق شده به WTO هستند، متعهد به آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن شده‌اند و میانگین درجه آزادسازی تجاری در بخش نامبرده در این کشورها برابر ۷۷٫۶ درصد است که نشانگر این مهم است که آن‌ها در عمل متعهد به پذیرش درجه آزادسازی تجاری بالایی در بخش مزبور شده‌اند. به علاوه در مقاله حاضر مشخص شد که طبقه‌های کاملاً متفاوتی در قبول تعهدات آزادسازی تجاری این کشورها در بخش خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن وجود دارد. با توجه به تجربه کشورهای ملحق شده به WTO مبتنی بر پذیرش تعهد آزادسازی تجارت خدمات ساختمان و مهندسی مرتبط با آن و وجود میانگین حدود ۷۸ درصدی درجه آزادسازی تجاری بخش مذکور، چنین استنباط می‌شود که امکان استثنا شدن خدمات

قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و اجرای تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵.

کمالی اردکانی، مسعود؛ زارع، حسن. «جدول تعهدات افقی آزادسازی تجارت خدمات ایران»، فصلنامه پژوهش‌های تجارت جهانی، تهران، شماره ۱۰ و ۱۱، ۱۳۸۷.

گروه نویسندگان، سازمان جهانی تجارت: ساختار، قواعد و موافقت نامه‌ها، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران ۱۳۸۵.

_ World Trade Organization, GATS/SC/98

_ World Trade Organization, GATS/SC/122

_ World Trade Organization, GATS/SC/123

_ World Trade Organization, GATS/SC/124

_ World Trade Organization, GATS/SC/125

_ World Trade Organization, GATS/SC/126

_ World Trade Organization, GATS/SC/127

_ World Trade Organization, GATS/SC/128

_ World Trade Organization, GATS/SC/129

_ World Trade Organization, GATS/SC/130

_ World Trade Organization, GATS/SC/131

_ World Trade Organization, GATS/SC/132

_ World Trade Organization, GATS/SC/133

_ World Trade Organization, GATS/SC/134

_ World Trade Organization, GATS/SC/135

_ World Trade Organization, GATS/SC/136

_ World Trade Organization, GATS/SC/137

_ World Trade Organization, GATS/SC/138

_ World Trade Organization, GATS/SC/139

_ World Trade Organization, GATS/SC/140

_ World Trade Organization, GATS/SC/141

_ World Trade Organization, GATS/SC/142

_ World Trade Organization, GATS/SC/143

_ World Trade Organization, GATS/SC/144

_ World Trade Organization, GATS/SC/145

_ World Trade Organization, GATS/SC/146

_ World Trade Organization, GATS/SC/147

_ World Trade Organization, GATS/SC/148

_ World Trade Organization, GATS/SC/149

_ World Trade Organization, GATS/SC/150

_ World Trade Organization, GATS/SC/151

۸. دستورالعمل نظارت بر اجرای ماده ۳ قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرایی کشور مصوب ۱۳۸۲.

۹. منبع پیشین.

۱۰. منبع پیشین.

۱۱. منبع پیشین.

۱۲. آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی مصوب ۱۳۷۸.

۱۳. قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور در اجرای پروژه‌ها و اجرای تسهیلات به منظور صدور خدمات مصوب ۱۳۷۵.

۱۴. قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳.

۱۵. منبع پیشین.

۱۶. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۴.

۱۷. منبع پیشین.

۱۸. منبع پیشین.

۱۹. آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۴.

منابع

آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت شعبه یا نمایندگی شرکت‌های خارجی مصوب ۱۳۷۸.

دستورالعمل نظارت بر اجرای ماده ۳ قانون حداکثر استفاده از توان فنی مهندسی، تولیدی، صنعتی و اجرایی کشور مصوب ۱۳۸۲.

راستی، محمد و همکاران. «پیش‌نویس تعهدات ایران در زیربخش خدمات تحقیق و توسعه در الحاق به WTO»، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۹۰.

قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳.

قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۴ و آیین‌نامه اجرایی آن.